

123 Als je je ogen dicht doet

De van het hoge plafond laag neerhangende lampen brandden, de twee wel heel grote kolenkachels waren gloeiend heet gestookt, de grote deuren gesloten. In de met honderden jongeren en ouderen gevulde kerk was de duistere wereld buitengesloten, al was het alleen al om het knallende vuurwerk buiten de deur te houden.

In die besloten, veilige wereld van dat kerkgebouw aan de Thorbeckegracht in Zwolle beleefde ik – een lagere schooljongentje – meermalen de indrukwekkendste kerkdienst van het jaar. De Zwolse dichter Rhijnvis Feith mocht in 1807 dan wel schrijven dat de uren, dagen, maanden, jaren als een schaduw heenvliegen, maar daar in dat kerkgebouw stond de tijd op die avond even stil en dat mocht van mij heel lang duren. Langzaam vergleden de minuten richting het nieuwe jaar en dat vond ik spannend.

Op het internet vertelt menig een hoe in die tijd melancholie of zelfs angst de boventoon voerden op oudejaarsavond. Voor mij was dat niet zo, ik vertoefde in geheimzinnig niemandsland, het grensgebied tussen twee jaren. Wat zou de toekomst brengen? Maar die toekomst kon pas betreden worden als eerst afscheid was genomen van wat voorbij, voorgoed voorbij was. Het was goed toeven in dat niemandsland, waar psalmen van ootmoed en hoop klonken, door orgelklanken begeleid. Als ik mijn ogen dicht deed, mocht ik dromen van een nieuw jaar, een nieuwe wereld.

Op enig moment – maar wanneer dat was wist alleen de dominee – werden de in het voorbije jaar gestorvenen herdacht. Het was stil, doodstil, er was alleen die stem. Ik



hoorde hun namen, ik telde; hoeveel waren het er, hoeveel mannen, hoeveel vrouwen, meer of minder dan vorig jaar, kende ik ze? Ja, vrijwel allemaal! Ik keek zijdelings naar mijn moeder. Het kon niet anders, ze was tijdens dit ritueel met haar hart en hoofd terug op die oudejaarsavond van het jaar 1950 toen de naam van mijn vader als eerste werd genoemd: "Op 3 januari stierf Berend Steenberg, 45 jaar oud."

Thuis las onze moeder, even voor middernacht, de 'oudejaarspsalm' 90. Als ik 'm nu lees, denk ik: 'woede, toorn en gramschap...', dat zijn woorden die kinderen flink de stuipen op het lijf konden jagen. Dat was bij mij niet het geval. Schoolstraf was mij in 't geheel niet vreemd, Gods straf wel. Mijn moeder las: "*Aangaande de dagen onzer jaren, daarin zijn zeventig jaren, of, zo wij zeer sterk zijn, tachtig jaren [...] Leer ons alzo onze dagen tellen, dat wij een wijs hart bekomen.*" Een wijs hart in het nieuwe jaar...

Een decennium later was ook in orthodoxe kring het karakter van de oudejaarsavond aan het veranderen. In 1965 was die avond de One Man Show van Toon Hermans op televisie. Na de kerkdienst gingen we bij mijn inmiddels getrouwde broer Mannes 'het oude jaar uitzitten'. De in die tijd nog lang niet in elk huis aanwezige televisie ging wel aan. Mijn moeder wist daar niet zo goed raad mee maar een besmukte glimlach was zo nu en dan toch ook bij haar zichtbaar. Maar de traditie bleef: na Toon Hermans klonk ook Psalm 90 in de woonkamer, vlak voor het nieuwe jaar werd ingeluid.

Hoe kon het dat ik elk jaar op oudejaarsavond verwachtingsvol naar het nieuwe jaar uitzag? Gerard Cox zong jaren later in het lied *1948: Toen was geluk heel gewoon*. Maar was dat wel zo? Kees van Kooten, de schrijver van dat lied en twee jaar eerder geboren dan ik, vertelde ooit dat hij bij het schrijven van het lied werd geïnspireerd door een sterk 'verstild' ideaalbeeld: "De warmste gevoelens die ik ooit heb gehad (...) Absoluut, een warme gelukkige herinnering!"

Ik leerde toen, in de zeker aanwezige warmte van een volksbuurt, dat geluk niét gewoon is, dat er slechts een kleine ruimte is tussen vreugde en verdriet. Maar het was wel een ruimte waar geluk en geborgenheid ook aanwezig waren. Ik schreef ooit:



Als ik het testament lees van mijn kinderjaren,
lijkt mij de droom te zijn ontnomen –
rest mij nog slechts het eindige bestaan?

Maar wie of wat kan desondanks verklaren,
dat ik leef van mijn kinderdromen,
geborgen op mijn weg mag verder gaan?

Drie dagen geleden stapten we een nieuw decennium binnen. Wordt het een nieuw tijdperk? Ik ben flink op weg om mogelijk de leeftijd der 'zeer sterken' te bereiken. Meer en meer dringt zich bij mij de vraag op: hoe is dat met jongeren van nu? Met mijn kleinkinderen? Hoe stappen zij over de drempel van het nieuwe decennium? Zullen zij doen wat wij oude(re)n hebben nagelaten te doen? Ik denk het wel. Zij worden ouder in een wereld waarin menselijk handelen en natuur in evenwicht zijn – er is immers geen andere keuze. Als ik naar jongeren kijk, zie ik zoveel prachtige, evenwichtige mensen die hun leven invulling geven zonder zich over te geven aan de populisten die aan het huidige bestaan verloren zijn, voor wie de toekomst van de jeugd blijkbaar niet aan de orde is.

Het kan toch niet zo zijn dat wij ouderen de jeugd niet in staat *willen* stellen om hun maatschappelijke toekomst zélf vorm te geven? Denken wij grijze mensen dat ze daarvoor nog onvoldoende wijsheid bezitten? Een jonge man gaf mij antwoord op deze vraag toen ik op zondag 22 februari naar *Podium Witteman* keek. Witteman interviewt Arthur en Lucas Jussen, 26 en 23 jaar, begaafde pianisten. Ik zie hem naast de concertvleugel staan, zij zitten op de pianobank. Hij – grijze man van 73 – kijkt daardoor letterlijk op hen neer en zij – twee stralende jonge mannen – moeten dus tegen hem opkijken... Tja...



Ze hebben een Cd laten opnemen met werken van Bach. Witteman vraagt daarover: "*Moet je niet een wijze oude man zijn om te kunnen begrijpen hoe je dat moet spelen?*"

Lucas Jussen: "Dat vind ik heel moeilijk te zeggen. Soms zie je iemand die het leven geleefd heeft een stuk spelen en dan denk

je: ja, zo het, dit is de ultieme manier van spelen. Maar er zijn ook heel veel jonge mensen die ontzettend goed spelen en *als je dan je ogen dicht doet*... dan hoor je vaak niet hoe oud diegene is. En het zou toch zonde zijn als je 20 bent en dat je dan de grote werken niet mag spelen omdat jij het leven nog niet geleefd hebt? Dat is niet eerlijk." Lucas Jussen leerde mij met zijn antwoord aan de grijze oude man dit:

Er zijn heel veel *jonge wijze vrouwen en mannen* die – gerijpt door het leven – een rijkdom aan gevoelens en inzicht hebben ontwikkeld. Je hoeft geen wijze oude man te zijn om mens te zijn en daarnaar te handelen. Zou het een vorm van arrogantie kunnen zijn om te denken dat jonge mensen hun tijd maar moeten afwachten voor ze betekenis kunnen hebben in de kunst, de cultuur, in de samenleving, de politiek?

Een nieuw decennium is begonnen. Zullen er oude(re) en jonge(re) wijze vrouwen en mannen zijn die *samen* op weg gaan naar een toekomst, leefbaar voor iedereen?

Jong of oud – als je je ogen dicht doet, als je jezelf richt op de inhoud, telt de leeftijd niet. Dan telt de inhoud. Die jonge Jussens hebben gelijk!



Muziek: * *Schafe können sicher weiden*. Eén van de mooiste aria's van Bach kun je horen in de wereldlijke cantate BWV 208, waarin de schapen burgers zijn zoals jij en ik! Het origineel wordt [hier](#) gezongen door Emma Kirkby. De Jussens spelen [hier](#) (zichtbaar) een pianotranscriptie van Mary Höwe – luister hoe mooi de verschillende muzikale lijnen te onderscheiden zijn!

* Het koraal *Wie schon leuchtet der Morgenstern* en nog wel twee keer! Eerst de bekende compositie van Bach, BWV 1, volop *Barok*, luister [hier](#). Dan Mendelssohn-Bartholdy, de *Romantiek*. Uit het oratorium *Christus*, een onvoltooid en mij volkomen onbekend werk. Je hoort het koraal [hier](#), na 4:50 minuten. Zó verschillend!